

MESNEVÎ ARAŞTIRMACILARINDAN
DR. ORHAN DERVİŞ KUNTMAN (O MEVLEVÎ)

Sait Okumuş*

Bu ülkede yetişmiş ender insanlardan biri olan Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, sekiz asır kadar öncesinde yaşamış olmasına rağmen, Mesnevî'si başta olmak üzere, dünyada eserleri üzerinde hâlâ çalışmalar yapılan, fikirleri üzerinde ehemmiyetle durulan bir bilgedir. Kuşkusuz bu toprakların düşünce tarihinde vazgeçilmez bir yere sahiptir.

“O Mevlevî” imzasıyla 1972’den itibaren yayın dünyasında Mesnevî ile ilgili yayınlarda adı görülen Orhan Kuntman, kendini Mevlânâ hayranı ve Mevlevî¹ olarak tanımlayan Mesnevî araştırmacılarından. Yakın bir zamanda, 23 Temmuz 2007 tarihinde aramızdan ayrılan Dr. Orhan Derviş Kuntman’ın hayat serüveni kısaca şöyledir: 1922 yılında Kayseri’nin Talas ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Erzurum, Ordu, Kars illerinde; Lise eğitimini İstanbul Kabataş Erkek Lisesinde tamamladı. 1944 yılında İstanbul Tıp Fakültesini bitirdi ve aynı fakültede uzmanlık eğitimine başlayarak 1949 yılında İç Hastalıkları uzmanı oldu. Bir süre aynı anabilim dalında araştırmalar yaptıktan sonra ailevî nedenlerle akademisyenliğe veda etti ve çalışma hayatını, 1950-1986 yılları arasında, Ordu ilinde açtığı muayenehanesinde sürdürdü. Babası Osmanlı’nın son asker tabiplerinden Dr. Kilisli Mehmet Derviş Kuntman’dır (1886-1973).²

Kuntman, 1970’li yıllardan itibaren yani yaklaşık 48 yaşlarında başladığı Mesnevî üzerine araştırmalarını ‘O Mevlevî’ mahlasıyla yayınlamıştır. Yazar ön söz yerine kaleme aldığı şiirinde³ ve eserindeki ön sözünde mahlasının “O Mevlevî” olduğunu belirtmekte ve bazı kitaplarında bu mahlası kullanmaktadır. Kuntman’ın öne çıkan özelliği, Mevlânâ Celâleddin-i Rû-

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, saitokumus@yahoo.com.

¹ Bkz. *Mevlânâ, Mesnevî / Üç Şehzâde ve Muhtesib Hikâyeleri*, Şiir Tercümesi ve Şerhi: Orhan Kuntman (O Mevlevî), Ankara: Devran Matbaacılık, 1994, s. 5

² Dr. Kilisli Derviş Kuntman’ın 1950’de kaleme aldığı ve daha önce Silahlı Kuvvetler dergisinde yayınladığı anıları (“Bir Doktorun Harb ve Memleket Hatıraları”, Dr. M. Derviş Kuntman, Silahlı Kuvvetler Dergisi; Sayı: 215, Ek:1, K.K İstanbul Basım Evi, 1965), torunu Mehmet Ali Kuntman tarafından “*Tabur Tabibi Dr. Kilisli Mehmet Derviş Kuntman, Bir Tabur Tabibinin Harp Hatıraları*” adıyla yayına hazırlanmaktadır.

³ *Mevlânâ, Mesnevî, I-III*, Çeviren ve Açıklayan: O Mevlevî, *Birinci Kitap*, İstanbul: Yörük Matbaası, 1972, s. 3.

mî'nin büyük eseri Mesnevî'nin beyitlerini manzum olarak Türkçeye çevirmesidir. Mesnevî'den seçtiği beyitleri manzum olarak çevirerek, diğer manzum çevirilerle karşılaştırmakta, yeri geldikçe diğer çevirilerde yapılan yanlışlara değinmekte ve izahlar getirmektedir. Araştırmacı, Mesnevî üzerinde, bazısının değişik baskıları da olan toplam sekiz kitap ve bir bildiri hazırlamıştır. Mesnevî'nin bazı beyitlerinin İngilizce çevirilerini tetkik edecek seviyede İngilizceye vakıf olan yazarın, Arapça ve Farsça dil eğitimi aldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bazı çalışmalarında Mesnevî beyitlerinin çevirilerini söz konusu ederek, başka çevirmenlerin manzum ve mensur çevirilerindeki yanlışlarına temas etmesi ve doğrusu bu tespitlerinin bir çoğunda isabetli olması,⁴en azından Mesnevî'yi anlayacak düzeyde Farsçaya âşina olduğunu göstermektedir. Özel çabaları ile bu dillere vukûfiyet kazandığı anlaşılmaktadır. Bu yüzden çalışmalarını, daha çok bir zevk ve sorumluluk ürünleri olarak değerlendirmek mümkündür. Kur'an-ı Kerim meali de hazırlamış olan yazar, bu çalışmasında da kelime kelime çeviri yapmak yerine manâyı göz önünde tuttuğunu ifade etmektedir.⁵

Kuntman, Mesnevî üzerindeki çalışmalarında bazı kişilerin yardım ve desteklerini görmüştür. "Değerli arkadaşım" diye hitap edip yardımları için teşekkür ettiği⁶ edebiyat öğretmeni Yalçın İnal, teşekkür için adını andığı⁷ Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Ahmet Gürtaş ve Yüksek İslam Enstitüsü Öğretmeni M. Salih Ergan yazarın yanında yer almaktadırlar. Mevlânâ torunlarından Ahmed Selâhaddin Hidayetoğlu'nun da, kitaplarının birçoğuna yazdığı ön sözlerle yazara destek olduğu görülmektedir. Hidayetoğlu bu ön sözlerinde, yazarın çalışmalarını ârifâne ve âşikâne olarak nitelemekte, ondan yeni mütercim ve yeni şârih olarak takdirle bahsetmektedir.

O Mevlevî'nin çalışmalarından 1972'de yayına dönüşen ilk eser, "*Mevlânâ, Mesnevî*" başlığını taşımaktadır. Yazar bu eserindeki beyitlerin sıra numaralarını Veled Çelebi İzbudak çevirisindeki sıralamaya uygun olarak vermektedir. Üç kitap halinde hazırlanan bu eserin "Birinci Kitap"ı, Mesnevî'nin dibacesinin manzum çevirisi ile başlamaktadır. Yazar "Birinci Kitap"ta, Mesnevî'nin nesir halinde yazılan dibacesini şiiriyet vererek dizelerle

⁴ A.g.e, *Birinci Kitap*, s. 9 vd.

⁵ *Kur'an - İbn Kesir, Razi ve Elmalılı'nın Yorumları Işığında (Ayetler Arasındaki İlişkileri Belirten) Açıklamalı Meal*, İlaveli 2. Baskı, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, s. 7.

⁶ *Mevlânâ, Mesnevî, I-III*, Çeviren ve Açıklayan: O Mevlevî, *İkinci Kitap*, Konya: Denizkuşları Matbaası, 1973, s. 6.

⁷ *Mevlânâ, Mesnevî / Üç Şehzaâde ve Muhtesib Hikâyeleri*, Şiir Tercümesi ve Şerhi: Orhan Kuntman (O Mevlevî), Ankara: Devran Matbaacılık, 1994, s. 5.

tercüme etmiştir.⁸ Bundan sonra yazar “Cemâl yoluna çağrı olarak kabul ettiği” on sekiz beyit ve devamındaki 18 beyti, başka manzum çevirilerle mukayeseli olarak açıklayıp, kendi alternatif çevirilerini sunmuş ve bölüm sonunda şairliğini de ortaya koyarak 36 beytin manzum şerhini 17 beyitle yapmıştır.⁹

Üç kitap halinde hazırlanan eserin “*Birinci Kitap*”ında Mesnevî’nin birinci defterinden; dibace’nin manzum çevirisi, ilk onsekiz beyit dahil 235 ve üçüncü defterinden 304 olmak üzere 539 beytin¹⁰ Farsça okunuşu, manzum Türkçe çevirisi ve açıklamaları; “*İkinci Kitap*”ında Mesnevî’nin birinci defterinden 857, üçüncü defterinden 296, beşinci defterinden 149, altıncı defterinden 715 olmak üzere 2017 beytin¹¹ Farsça okunuşu, manzum Türkçe çevirisi ve açıklamaları; “*Üçüncü Kitap*”ında Mesnevî’nin birinci defterinden, 206 beyit¹²; 6. defterinden 288 beyit¹³ olmak üzere 494 beyitteki hikâyeler ve açıklamalar bulunmaktadır. Bu ilk eserde toplam olarak Mesnevî’den 3.050 kadar beytin manzum çevirisi yer almaktadır. Bir eserin arka kapağında, “*Mevlânâ, Mesnevî*” adlı eserine atıfla, “Mevlâna Hazretlerinin (K.S.) eşsiz eseri Mesnevî’nin bazı hikâyeleri (5000 beyit) daha evvel tarafımızdan şiir şeklinde tercüme ve şerh edilerek üç kitap halinde yayınlanmıştı.”¹⁴ şeklinde bir sayı veren yazarın, yaptığı izahlar arasında alıntılıdığı beyitleri de hesaba kattığı düşünülebilir. Bunlar dışında Birinci Kitap’ın ilk sayfasında ön söz yerine bir şiiri, “İkinci Kitap”ın ilk sayfasında Mevlânâ’ya sevgisini arz eden bir şiiri ve “Üçüncü Kitap”ın ilk sayfasında da Mesnevî’nin ilk on sekiz beytinin serbest manzum çevirisi yer almaktadır.

⁸ A.g.e., *Birinci Kitap*, s. 4-5.

⁹ A.g.e., *Birinci Kitap*, s. 49.

¹⁰ Veled Çelebi İzbudak’ın Mesnevî çevirisindeki sıralamaya göre, I/1-335, III/1455-1494, 2316-2581 numaralı beyitler.

¹¹ Veled Çelebi İzbudak’ın Mesnevî çevirisindeki sıralamaya göre, I/935-1610, 3607-3690, 3716-3815, III/3709-3722, 3812-3944, 4421-4464, 4645-4667, 4709-4795, V/2667-2816, VI/3583-3802, 3887-3913, 3980-3986, 4054-4174, 4386-4448, 4589-4607, 4634-4796, 4865-4917 numaralı beyitler.

¹² Yazar, “*Üçüncü Kitap*”ta Mesnevî’den aldığı beyitleri orijinal sıralamasını dikkate almayarak müstakil şiirler gibi 1’den başlayarak numaralandırma yoluna gitmiştir. Bu kitaptaki şiirlerin Adnan Karaismailoğlu Mesnevî çevirisindeki sıra numaraları şöyledir: 1-56 (I. Defter/1548-1603), 57-170 (I. Defter/1650-1762), 171-206 (I. Defter/1815-1848) Mesnevî, I-II, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.

¹³ Adnan Karaismailoğlu çevirisine göre, 1-14 (VI. Defter/3012-3026), 15-126 (VI. Defter/3104-3217), 127-223 (VI. Defter/3246-3342), 224-288 (VI. Defter/3516-3580) Mesnevî, I-II, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.

¹⁴ *Mevlânâ, Mesnevî / Bakkal ile Tûtîsi, Tüccar ile Tûtîsi ve Allah’tan Zahmetsiz Helâl Rızık Dileyen Bir Fakirin Hikâyeleri*, Şiir Tercümesi ve Şerhi: O Mevlevî, 2. Baskı, Konya: Denizkuşları Matbaası, 1980.

Yazar bu eserinde, Süleyman Nahîfî¹⁵, Sâcid Ülkü, Feyzi Halıcı¹⁶, Abdullah Öztemiz Hacitâhiroğlu¹⁷’nin Türkçe manzum; Reynold A. Nicholson,¹⁸ A. J. Arberry¹⁹’nin İngilizce çevirilerini tetkik ederek, kimi zaman mukayeselerle tespit ettiği hataları izah edip kendi tercümesini sunmakta, kimi zaman da düzyazı olarak yapılan tercümeleri şiirleştirmektedir. Aynı zamanda yazar, İsmail Rüsûhî İsmail Efendi, Sarı Abdullah, Abidin Paşa, Kenan Rifâî, Tahirü’l-Mevlevî, M. Muhlis Koner, Şefik Can gibi Mesnevî üzerine yaptıkları çalışmalarla bilinen şahsiyetlerin eserlerinden yararlanarak şiirlere açıklamalar getirmektedir. Bu açıklamalar arasında kendi şiirlerine de yer vermektedir. Aynı eserde kendi ifadesiyle Mevlânâ’yı seven İngilizlerin incelemesine vesile olmak niyetiyle, Mesnevî’nin ilk onsekiz beytinin Redhouse tarafından yapılan İngilizce çevirisi verilmiştir.²⁰ Söz konusu çevirinin daha önce R.A. Nicholson tarafından hatalı bulunduğu notunu düşerek, bu konudaki tereddütlerini de ifade etmiştir.

Araştırmacı Kuntman, 2006 tarihli “*Mevlânâ, Mesnevî – Bazı Beyit ve Hikâyeler Üzerinde İncelemeler*” adlı eserinde, “Mesnevî’nin 18 Beyti Üzerinde Yapılan İncelemeler” başlığı altında, adını anmadan Feyzi Halıcı’nın manzum on sekiz beyit çevirisini önce topluca vererek, daha sonra da beyit beyit üzerinde durmakta, gerekli tenkitleri yapmakta ve kendi manzum çevirisini sunmaktadır. Yazarın “Kur’an-ı Kerim’i anlamak için meallerin yanında değerli müfessirlerin açıklamalarına başvurmak gerekli olduğu gibi Mesnevî’yi anlamak için de şiir çevirilerinin şeklinde saplanmayıp şarihlerin açıklamalarına önem vermek zorunludur!”²¹ şeklindeki sözleri, konu üzerindeki düşünce ve heyecanını ortaya koymaktadır. Daha sonra Mesnevî’den Üç Şehzâde ve Muhtesip hikâyelerini içeren beyitlerin manzum çevirisine ve izahlarına yer veren müellif, 1973’te “Mevlânâ’nın 700. Ölüm Yılı Dönümü Dolayısıyla Uluslararası Mevlânâ Semineri”nde bildiri olarak sunduğu “*Mesnevi’deki Bazı Beyit ve Hikâyelere Şerhedenler Tarafından Farklı Manalar Verilmesinin Nedenleri*” başlıklı çalışmasını da bu eserin sonuna ilâve etmektedir.

¹⁵ *Mesnevî-i Şerîf Manzum Nahîfî Tercümesi*, nşr. Âmil Çelebioğlu, İstanbul: Sönmez Neşriyat, 1967.

¹⁶ *Mesnevî Mecmuası*, hzl. M. Faruk Gürünca, İstanbul: Ülkü Yayınevi, 1963.

¹⁷ *Mesnevî-Kendi Vezniyle Manzum Tercüme*, İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1972.

¹⁸ *The Mathnawi of Jalalu’ddin Rumi*, London: Luzac and Company Ltd., 1969.

¹⁹ *Tales From The Masnavi*, London: George Allen and Unwin Ltd., 1968.

²⁰ *A.g.e., Birinci Kitap*, s. 29-30.

²¹ *Mevlânâ, Mesnevî - Bazı Beyit ve Hikâyeler Üzerinde İncelemeler*, hzl. Hacı Orhan Derviş Kuntman, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, s. 11.

Kuntman'ın 2003 tarihli “*Mesnevî - Bazı Beyit ve Hikâyelerin Türkçe Şiir Çevirisi ve Yorumu*” başlığını taşıyan kitabı, üç kitaplık “*Mevlânâ, Mesnevî*” kitabının küçük eklemelerle yeniden düzenlenmiş halidir. Yazarın Mesnevî üzerine hazırladığı “*Mevlânâ, Mesnevî / Bakkal ile Tûtîsi, Tüccar ile Tûtîsi ve Allah'tan Zahmetsiz Helâl Rızık Dileyen Bir Fakirin Hikâyeleri*” (1980), “*Mevlânâ, Mesnevî / Üç Şehzâde ve Muhtesib Hikâyeleri*” (1994), “*Mevlânâ, Mesnevî'den Hikâyeler (36 Beyit ve Cârîye Hikâyesi)*” (1980), “*Mevlânâ, Üç Şehzade Hikayesi; Mesnevi'den Hikâyeler*” (1980) isimlerindeki diğer eserleri, yukarıda tanıtımını verdiğimiz üç kitaplık Mesnevî çalışmasının içeriğinden bazı değişiklikler veya düzenlemelerle oluşturulmuş yayımlardır.

Manzum çevirileri ile öne çıkan Kuntman'ın, Mesnevî'den seçerek manzum çevirilerini yapıp şiirler üzerine açıklamalar getirdiği eserlerinden başka, *Son Peygamber Hz. Muhammed* adlı eserinde²² Mesnevî'nin IV. Defterinden aldığı “Mustafa'nın şu hadisinin yorumu” konulu 1497-1521. beyitlerin manzum çevirisini sunmuştur. Aynı şekilde Kur'an-ı Kerim meal ve tefsiri ile ilgili başka bir kitabında²³ ise, bir sure üzerine yaptığı açıklamalarına farklı bir açı kazandırarak, Mesnevî'nin III. Defterinden 31 beyitte anlatılan “Dekûkî Hikâyesi”²⁴ başlıklı şiirin manzum çevirisi verilmiştir.

Araştırmacı, bekleneceği üzere diğer yazı ve yorumlarında, Mevlânâ'nın özellikle Mesnevî'sinden olmak üzere, Fîhi Mâfih, Mecâlis-i Seb'a gibi eserlerinden de sıklıkla alıntılar yapmakta ve deliller sunmaktadır. Kuntman bazen ayet yorumlarını kendi şiiri ile ifade etmekte²⁵, bazen de bir bölümü şiirle kurmakta veya son sözünü şiiriyle söylemektedir.²⁶

Araştırmacı Dr. Kuntman, Mesnevî üzerine hazırladığı emek mahsulü eserlerinden başka İbn Kesir, Fahreddin-i Râzî, Elmalî'nin meal ve tefsirle-

²² Orhan Kuntman, *Son Peygamber Hz. Muhammed ve Onun Aracılığı ile İnen Kur'an-ı Kerim İnkâr Edilebilir mi?*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, s. 106-108; Orhan Kuntman, *Medeniyet (Uygartlık) Nedir? ve Ek Çalışma: Hristiyanlığın İç Yüzü*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, s. 22-24.

²³ Orhan Kuntman, *Diyanet'in Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri Kitabı Üzerinde Yapılan İncelemeler ve Eleştirisel Yaklaşım*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, s. 168-169.

²⁴ III/2142-2174. beyitler (Mesnevî, I-II, çev. Adnan Karaismailoğlu, Ankara: Akçağ Yayınları, 2004).

²⁵ Hacı Orhan Derviş Kuntman, *Kur'an, Hadis-i Şerif ve Tasavvuf Işığında İnsan ve Onun Dünya ile Ahiret Hayatı*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, s. 31, 59.

²⁶ Orhan Kuntman, *Kur'an-ı Kerim ile Bağdaşmayan Matematiksel Teoriler, Felsefi Yorumlar ve Tevrat ile İncil'de Yapılan Tahrişler*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2003, s. 198; O Mevlevî, *Hurûf-i Mukattaa: Fatiha Suresi, Hurûf-ı Mukatta ve Peygamber E-fendimizin (s.a.v.) Yedi İsmi Üzerinde Bir İnceleme*, Konya: Denizkuşları Matbaası, 1980, s. 101.

rinin ışığında bir Kur'an-ı Kerim meali hazırlamış, Kur'an, İslam ve diğer dinlerle ilgili gündemi oluşturan konular hakkında düşüncelerini etkili bir şekilde ortaya koymuştur. Özellikle bir süre önce Dr. Reşad Halife tarafından ortaya atılan ve Ahmed Deedat tarafından desteklenen Kur'an'da 19 Nazariyesi adlı teoriye karşı çıkmış, ilmî ve dinî temelinin bulunmadığının ispatlanmasında ve iddianın çürütülmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Yazarın Kur'an-ı Kerim'deki matematiksel tertip özellikleri konusunda kaleme aldığı eserine sunuş yazısı yazan Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinden Salih Akdemir, teşekkür etmekte ve "Cumhuriyet Dönemi Kur'an Terçümeleri (eleştirel bir yaklaşım), Akid Yayınları, Ankara 1989" başlıklı kendi profesörlük takdim tezinde, Kuntman'ın Târik Süresindeki Sulb ve Terâib problemini konu alan değerli araştırmasından yararlandığını belirtmektedir.²⁷ Diyanet İşleri eski başkanlarından Dr. Tayyar Altıkulaç da, Kuntman'a teşekkürlerini sunmakta ve söz konusu çalışmasından dolayı tebrik etmektedir.²⁸ Aynı şekilde Prof. Dr. Hayrettin Karaman²⁹ gibi önemli bilim adamları tarafından takdirle yâd edilmiş ve eserlerinde referans olarak gösterilmiştir.

Kocaeli Aydınlar Ocağı'nda konferans, panel ve sohbet toplantılarında da Dr. hekim olarak tebliğ sunanlar arasında görülen³⁰ Orhan Kuntman, özellikle 1986'dan sonra Kur'an-ı Kerim üzerinde yoğunlaştırdığı çalışmalarını dünya hayatının son gününe (23 Temmuz 2007) dek büyük bir şevkle sürdürmüş ve ardında yirmi bir kitap ve bir makale bırakmıştır.³¹

Aşağıdaki şiir, kendini Mevlevî olarak niteleyen Mesnevî çevirmeni Kuntman'ın Mevlânâ sevgisini, şevk, heyecan ve içtenliğini yansıtmaktadır:

Ben bir Mevlevî'yim ismi olmayan;
Sensiz Mesnevî'ni anlayamayan;
Erenlerin pîri olan Mevlânâ!
Yazılamaz ismim, ismin yanına!
Gece gündüz bana ilhâmlar veren,
Her arkadaşımınla yardım gönderen,

²⁷ Orhan Kuntman, *Kur'an-ı Kerim'deki (7) / Matematiksel Tertip Özellikleri*, Kitap I, Ankara: Özkan Matbaacılık Sanayi, 1991.

²⁸ Orhan Kuntman (M.D.), *Kur'an-ı Kerim ile Bağdaşmayan (19 ve Ebcad Hesabı Gibi) Matematiksel Teoriler, (Stephen Hawking, Paul Davies, Richard Dawkins gibi Bilim Adamlarının Ortaya Attığı) Felsefi Yorumlar ve Tevrat ile İncil'de Yapılan Tahrifler*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2003, s. 10.

²⁹ "Ondokuzculuk", *Laik Düzendeki Dini Yaşamak-1-*, 5. Baskı, İstanbul: İz yayıncılık, 2002.

³⁰ Bkz. <http://www.kocaeliaydinlarocagi.org.tr/KonferansVerenler.aspx> (30 Mayıs 2008).

³¹ Dr. Orhan Derviş Kuntman'ın sevgili kızı ve değerli öğretim üyesi Doç. Dr. Gülin Ercan, babasının hayatı hakkında verdiği bilgilerle bu yazıya katkıda bulunmuştur. Gösterdiği bu incelik için kendisine teşekkür ederim.

Herkesin gönlünde olan Mevlânâ!
Yazılamaz ismim, ismin yanına!

Değildir maksadım hiç tenkid etmek;
Benim yaptığım “tam doğrudur” demek;
Mesnevî’de önce çalışanları,
İsteğim şükranla yâd edebilmek.

Bu sözlerim olsun, benim ön sözüm;
O Mevlevî ise, mahlasım özüm.
Allah’tan başka bir şey istemem ben;
Keşke Mesnevî’yi bitirebilsem.

Allah razı olsun okuyanlardan;
Bana yardım eden arkadaşlardan.³²

Şiiri ve Şairliği:

Belirtildiği gibi, Kuntman, Mesnevî’den seçtiği beyitleri hem manzum olarak çevirmiş, hem de başka çevirilerle mukayeselerde bulunarak söz konusu beyitleri ayrıca açıklama yoluna gitmiştir.

Şiiri şiir olarak çevirmenin zor ve karmaşık bir iş olduğu ilgililerin malumudur. Bunun için dil bilmenin yanında, bir de şiir yeteneği veya duyuş kabiliyeti olmalıdır. Kuntman, gerek manzum çevirilerinde, gerekse şiirlerle ilgili olarak yaptığı açıklama ve şerh faaliyetlerinde konu ile ilgili kendi şiirlerine de yer vermektedir. Hemen hemen eserlerinin bir çoğunda bunun örneklerini görmek mümkündür. Söz gelimi üç kitaplık “*Mevlânâ, Mesnevî*” adlı ilk eserinde şiirlerine sıklıkla rastlanmaktadır.

O. Kuntman’ın babası Dr. Kilisli Mehmet Derviş Kuntman’ın hatıralarında kendine ait şiirlere rastlanırken, “En çok edebiyatı seviyordum. Bazen de kendime göre karalıyordum”³³ demektedir. Merhum Orhan Kuntman’ın da şairlik yeteneği ve şiir zevkini babasından aldığı anlaşılmaktadır.

Orhan Derviş Kuntman’ın şairlik yönünün anlaşılması ve şiir zevkinin görülmesi amacıyla eserlerinde dağınık halde bulunan şiirlerinden birkaçı burada verilmiştir. Kuntman’ın şiirlerinden bazı örnekler:

İlk On Sekiz Beytin Manzum Çevirisi

³² A.g.e., *Birinci Kitap*, s. 3.

³³ “Bir Doktorun Harp ve Memleket Hatıraları”, Dr. M. Derviş Kuntman, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*; Sayı: 215, Ek:1, K.K İstanbul Basım Evi, 1965.

- 1 Dinleyin bu ney'in Őikâyetini
Anlatır ayrılık hikâyesini
- 2 Sazlıktan koptuğum o günden beri
Feryâdım ağlatır dinleyenleri
- 3 Ayrılıktan yanan yürek ararım
Aşk derdime onu ortak yaparım
- 4 Elest'de aslından ayrılan herkes
Gün gelir vuslatı arar her nefes
- 5 Konuřtum dil döktüm her toplumda ben
Kötüyle iyiyi ayırt etmeden
- 6 Herkes oldu zannınca beni seven
Ama olamadı sırrıma eren
- 7 Her âh! deyiřimde bir sır bulunur
Yoktur her kiřide fark edecek nur
- 8 Birbirinden gizli değıl tenle can
İzin yok ki görsün canı her insan
- 9 Yel değıl ateştir bu neydeki ses
Yok olsun ateřen yoksun ise nefis
- 10 Hak aşkıdır ancak Ney'den fişkiran
Maddi sevgilerse mey'le hoş olan
- 11 Yar'dan ayrılana dosttur ney sesi
O sesle yırtılır gaflet perdesi
- 12 Ney olur hem zehir hem de panzehir
Bir dost ki hem sever hem de sevilir
- 13 Ney der ki âřıksan Mecnûn gibi ol
Çünkü önünde var çileli bir yol
- 14 Bu akılı anla geç akıldan aşka
Dile müşteri yok kulaktan başka

- 15 Derdim aşk olunca zaman kaybolur
Vuslat arzusuyla günler son bulur
- 16 Günler geçsin ne gam korkum yok benim
Yeter ki yitmesin cemalin senin
- 17 Balıktır sadece suya kanmayan
Bağlıdır günlere rızkı olmayan
- 18 Olgunun halinden anlamaz hiç ham
Sözü kısa kesmek gerek veselam³⁴

İlk 36 Beytin Manzum Şerhi

Kamışlıktan kopan ney, inlerken kederinden;
Her kişiye “kurtul” der nefsin köleliğinden.

Gönlünü dolduramaz günlük kısmet arayan;
Benliğinden geçense sır alır Mevlânâ’dan.

Rahat etmez hiç kimse ayrılınca aslından;
Kanaatkâr insandır yalnız vuslat arayan.

İyi ile kötüyü kâmil insan bir eyler;
Onları irşâd eder kirlerinden temizler.

Mevlânâ’yı severek sırlarını arayan;
Kurtulmuş olur bütün benlik hastalığından.
Sırrını anlamadı nur olmayan göz kulak;
Eflâtun’la Kalinus bile gerçekten uzak.

³⁴ *Mevlânâ, Mesnevî – Bazı Beyit ve Hikayeler Üzerinde İncelemeler*, hzl. Hacı Orhan Der-
viş Kuntman, s. 14-27. Mesnevî’nin ilk onsekiz beytinin manzum çevirisi, Kuntman tara-
fından hazırlanan “*Mevlânâ, Mesnevî, Birinci Kitap*” (1972)’ta (s. 7-28, 45) diğer man-
zum çevirilerle karşılaştırarak yapılan on sekiz beytin manzum çevirisi, sonra bazı deği-
şikliklerle “*Mevlânâ, Mesnevî, Üçüncü Kitap*” (1974)’ta verilmiştir. Burada sunulan man-
zum çeviri, bazı değişikliklerle verildiği ve en son düzenleme olduğu için tercih edilmiş-
tir. Bu son düzenleme ile önceki çevirileri karşılaştırıldığında, beyitlerin manzum çeviri-
sinde en çok değişikliğin 2-6, 10 ve 18. beyitler üzerinde yapıldığı, 12 ve 17. beyitlerin ise
çevirisinin yapılmadığı görülmektedir. Çevrilmeyen bu iki beytin çevirisi, “*Mevlânâ,
Mesnevî, Üçüncü Kitap*”ta sunulan metinden alınmıştır.

Ruhu hiç göremezken topraktan olan beden;
Âşık olarak geçer bu madde âleminden.

Hava değil ateştir gelen bu ney içinden;
Tûr bile ateş olur Hakk'ın tecellisinden.

Hak aşkının ateşi neyin içinden gelen;
Neyzeni Hak olursa ney olur sır söyleyen.

Ney yârdan ayrılana her dem arkadaş olur;
Yârinden ayrılanın sesi çıkmaz kaybolur.

Öyle bir dosttur ki ney hem sever hem sevilir;
Gül bahçesinde öten bülbül ve gül olur.

Güller gider kokusu gülün suyunda kalır;
Leylâsı giden Mecnûn Allâh aşkını alır.

Akl-ı külle erenler, bu akıldan geçenler;
Hakk'ın perdelerinden geçmiş bütün erenler.

Gönlü aşkla dolana günler an gibi gelir;
Aşka meyli olmayan kanatsız kuş gibidir.

Temizlikte eşin yok seni kaybetmiyeyim!
Senin nurun olmazsa ben kendim neyliyeyim?

Ayna yalan söylemez geleni aksettirir;
Peygamber doğru söyler vuslat suyu içirir.

Olgunların halinden hamlar bir şey anlamaz;
Bir ayna kirli ise görüntü yansıtamaz.³⁵

---

³⁵ A.g.e., *Birinci Kitap*, s. 49.

Manzum Şiir Şerhi

Su gökte bir bulutken hava ile beraber
Şimşek çakınca geldi ayrılıktan ilk haber
Yağmur oldu ağladı ayrılırken eşinden
Yeryüzüne yöneldi yıldırımın peşinden
Gözünü açtığında kara toprak içinde
Bakındı çevresine sisli idrak içinde
Bulunca her yönünde kızgın ateş çemberi
Aramaya başladı hem semâyı hem yeri
Gece buhar olurdu çıkardı gökyüzüne
Sabahsa çiğdem olup dönerdi yeryüzüne
Gökte önce gördüğü ilk nuru arıyordu
Topraktaki ateşe nuru andırıyordu
Su eşi olamazdı topraktaki ateşin
O şu emre uymuştu “Ey su ateş birleşin!”
Bir gün meltem eserek kulağına seslendi
Bil ki şimşekten değil ayrılığın bendendi
Ben de rahat değilim ayrılmakla eşimden
Nuru bulmak istersen gelmelisin peşimden
Su rehberini buldu ve her dem uydu yele
Korkmadı kızgın olan ateşi aldı ele
Yeraltında duruldu oldu önce bengisu
Kaynaktan çıkınca da oldu ırmak renkli su
Irmakken nehir oldu aktı aktı kanmadı
Asıl Sevgilisinden başkasını anmadı
Ancak rahata erdi denizde son bulunca
Fakat yolu bitmedi denizle bir olunca

Gökteki güneşini gördü bir sabah uyanınca
 Akli başından gitti benliğı tüm yanınca
 Su havayla birleştii güneşte buharlaştı
 Birlik sırrına erdi gönlü hayretle taştı
 Kendi hava olurken ateşini de oldu su
 Gönlüne nurdan geldi o an vuslat muştusu
 Fakat sebâ yeliydi esmeliydi her dağı
 Geri döndü ateşini rahmet oldu toprağı
 Mevlânâ gönlümüzde! Dinleriz ney sesini
 Okuruz Mesnevî’de suyun hikâyesini³⁶

Semâ Eden Dervişler

Ayrılıktan ney inerken,
 Hep vuslatı gösteriyor.
 Semâzenler ney dinlerken,
 Gönülleri şöyle diyor:

Allah’ı anıyorken çıkan feryâdımızdan
 Yerle gök sarsılıyor, fakat dergâhımızdan
 Çıkıyor bir ses
 Çıkan bir nefes.
 Mevlânâmız bizimle, Allah’ı zikreleriz;
 Neyini dinliyorken Allah’a şükreleriz.
 O güneş biz seyyareyiz
 Etrafında pervaneyiz.

Allah deyip dönelim,
 Aşkta semâ edelim,

³⁶ *Mevlânâ, Mesnevî / Bakkal ile Tûtîsi, Tüccar ile Tûtîsi ve Allah’tan Zahmetsiz Helâl Rızık Dileyen Bir Fakirin Hikâyeleri*, s. 97-98 (Müellif, burada beyitler üzerinde yaptığı açıklamaları bir de şiir şeklinde özetlemek istemiştir.)

Gök kubbede inleyen
 Şu güzel ney sesinden
 Mevlânâ'dır seslenen...
 Dinleyelim:

Dön!
 Dön!
 Döne
 Döne Dön!
 Kalmasın bir Yön!
 Ne arka ne Ön...
 Sön!
 Sön!
 Döne
 Döne
 Sön!

Korkma, sönsen de yok olmayacaksın!
 Yok iken var, varken yok olmayacaksın!
 Nefsini yenerek geç benliğinden!
 Hakikî aşk ile sen dolmayacaksın!³⁷

Yedi Yüzyıl Geçti Şeb-i Arûs'dan

Ey, yüce Mevlânâ Hüdavendigâr!
 Sen olmasan dünya âşıklara dar!
 Aradan geçse de nice yüzyıllar...
 Âşıklar seninle Hakk'ı bulurlar!...

Ney sesiyle coşup semâ ederler;
 O an vecd içinde seninledirler.
 Çünkü şu sözünle Mesnevî biter:
 "Gönülden gönüle var pencereler"!

³⁷ A.g.e., *Birinci Kitap*, s. 35-36.

İlâhî ilhâmı gelen o sözler,
Bülbülü gitse de gül bahçesinin,
Sonsuza dek Hakk'ın sırrını söyler!...

Dinlerken inleyen ney'in sesini,
Gönlünü onunla hemdem yapana,
Anlatır Mevlânâ Mesnevî'sini!...³⁸

Niyaz

Dertli gönlüm bir pervane
Nûr'u arar "Hû! Hû!" diye
Âşık olmuş bir divane
Mesnevî-i Ma'nevî'ye

Bu âciz kul şerh ederken
Yaptı ise hata günah
Af şefaât diler senden
Yâ Hazret-i Resûlullah

Yol çoksa da ev bir tane
Hak'tan rahmet bir hediye
Baş vurulan en son hane
Hakikat-i Ahmediye
O Mevlevî³⁹

Hakk'tan bir an için ayrı kalsalar,
Onun zindanına düşmüş olsalar,
Lâhut âlemine giderler hemen;
O an vuslatına nail olurlar.

³⁸ A.g.e., *İkinci Kitap*, s. 3.

³⁹ *Mevlânâ, Mesnevî / Bakkal ile Tûtisi, Tüccar ile Tûtisi ve Allah'tan Zahmetsiz Helâl Rızık Dileyen Bir Fakirin Hikâyeleri*, s. 112.

Vecd ile Őurdan tüm yoksundurlar;
Yüce yaradanın sarhoşudurlar.
Uyanıp irade elde ederken,
Hakk'ın kudretinden yardım bulurlar.

Gönülden ağlayıp sır almaktalar...
Sohbetleri ile nur saçmaktalar
Cemâl sıfatıyla halkı severken,
Celâl sıfatıyla korkutmaktalar...

Erenler Allah'ı tenzih ederler;
“Hakk'ın varlığında yok olduk!” derler.

*

Duy, gönlünde gerçek Allah aşkını!
Unutma Elest'de olan ahdını!
Çalış, mit kesme, ktym deme;
Deđiřtir elinde kara bahtını!

Asla deđiřmeyen mmlkitaptır;
Onu bilen ise yalnız Allah'tır.
Mademki sen kulsun... senden istenen,
Gabya inanmak ve çalışmaktır!

Çalış çalış; ama krce olmasın!
Nefsin pay çıkarıp gururlanmasın!
Kaderin hükmünü kabul etmezsen...
Anla ki karanlık bir kuyudasın.

O zaman mürşidi tek kurtarıcın;
Yaradan aşkıdır tek ihtiyacın.
“Bende irade yok!” dediđin halde
Şevkle çalışırsan Hakk'tır yardımcın!

Mrřidden geçince yüce Peygamber,
Lâht âlemine seni sevkeder!

Gönülde coştuğun anlarda bile,
Hakk'ın sırlarını "açıklama!" der.⁴⁰

Ankara'da hayatını sürdürmesine rağmen tanışmak ve hatırını sormak imkânını elde edemediğimiz, sakin bir hayat sürdüğü gibi sessizce aramızdan ayrılan bu gönül insanını sevgiyle anıyor, kendisine rahmet dileğimizi buradan ifade etmek istiyoruz.

ESERLERİ:⁴¹

Mesnevi ile ilgili Eserleri:

1. *Mevlânâ, Mesnevî, I-III*, Çeviren ve Açıklayan: O Mevlevî, *Birinci Kitap*, İstanbul: Yörük Matbaası, 1972, Büyük Boy, 120 s.; *İkinci Kitap*, Konya: Denizkuşları Matbaası, 1973, Büyük Boy, 215 s.; *Üçüncü Kitap*, Ordu: Engin Matbaası, 1974, Orta Boy, 31 s.
2. *Mevlânâ, Mesnevî – Bazı Beyit ve Hikâyeler Üzerinde İncelemeler*, hzl. Hacı Orhan Derviş Kuntman, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, Orta Boy, 159 s.
3. *Mevlânâ, Mesnevî – Bazı Beyit ve Hikâyelerin Türkçe Şiir Çevirisi ve Yorumu*, hzl. Orhan Kuntman (M.D.) (O Mevlevî), 2. Baskı, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2003, Büyük Boy, 316 s.
4. *Mevlânâ, Mesnevî / Bakkal ile Tûtîsi, Tüccar ile Tûtîsi ve Allah'tan Zahmetsiz Helâl Rızık Dileyen Bir Fakirin Hikâyeleri*, Şiir Tercümesi ve Şerhi: O Mevlevî, 2. Baskı, Konya: Denizkuşları Matbaası, 1980, Küçük Boy, 112 s.
5. *Mevlânâ, Mesnevî / Üç Şehzaâde ve Muhtesib Hikâyeleri*, Şiir Tercümesi ve Şerhi: Orhan Kuntman (O Mevlevî), Ankara: Devran Matbaacılık, 1994, Küçük Boy, 113 s.
6. *Mevlânâ, Mesnevî'den Hikâyeler (36 Beyit ve Cârîye Hikayesi)*, Tercüme ve Şerh: O Mevlevî, 2. Baskı, Konya: Denizkuşları Matbaası, 1980.
7. *Mevlânâ, Üç Şehzade Hikayesi; Mesnevi'den Hikâyeler*, O Mevlevî, hzl. Yüksel Kanar, 2. Baskı, Konya: Denizkuşları Matbaası, 1980, 136 s.
8. O Mevlevî, *Mesnevî ve Yedi Makam*, Konya: Denizkuşları Matbaası, 1975, 8 s.

⁴⁰ A.g.e., *İkinci Kitap*, s. 70, 88.

⁴¹ Eserlerin künyeleri, yazarın yayında kullandığı isim veya mahlaslarına uygun olarak verilmiştir.

Bildiri:

Kuntman, Orhan, “*Mesnevi’deki Bazı Beyit ve Hikâyelere Şerhedenler Tarafından Farklı Manalar Verilmesinin Nedenleri*”, Bildiriler, **Mevlânâ’nın 700. Ölüm Yılı Dönümü Dolayısıyla Uluslararası Mevlânâ Semineri 15-17 Aralık 1973**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 297-314.

Dinî ve Fikrî Eserleri:

1. Kuntman, Hacı Orhan Derviş, *Kur’an, Hadis-i Şerif ve Tasavvuf Işığında İnsan ve Onun Dünya ile Ahiret Hayatı*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, Orta Boy, 72 s.
2. Kuntman, Hacı Orhan Derviş, *Kur’an-İbn Kesir, Razi ve Elmalı’nın Yorumları Işığında (Ayetler Arasındaki İlişkileri Belirten) Açıklamalı Meal*, 2002; İlaveli 2. Baskı, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, Orta Boy, 646 s.
3. Kuntman, Orhan, *Barnaba İncil’i ve Bu Risale Misyonerliği Önlemede En Etkili Çare*, Ankara: Mert Kırtasiye, 2005, 41 s.
4. Kuntman, Orhan, *Barnaba İncil’i ve Son Peygamber (Resulullah s.a.s’a ait Müjdelere)*, Ankara: Özkan Matbaacılık Sanayi, 1988, Küçük Boy, 42 s.
5. Kuntman, Orhan, *Bazı Din Bilginlerinin Kur’an ile Asla Bağdaşmayan Teori ve Çalışmalarını Çürüten Eleştiriler ve Değerli Müfessirlerin Ortak Bir Görüşü Varamadıkları Konularda Yapılan İncelemelerle Katkıda Bulunmak Amacıyla Verilen Örnekler*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, Orta Boy, 211 s.
6. Kuntman, Orhan, *Çağdaş Tefsirdeki Çelişkiler (Süleyman Ateş’in Eseri)*, Ankara: Lazer Ofset, 1994, Küçük Boy, 85 s.; 2. Baskı, Ankara: Mert Kırtasiye, 2005, Orta Boy, 36 s.
7. Kuntman, Orhan, *Diyanet’in Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri Kitabı Üzerinde Yapılan İncelemeler ve Eleştirisel Yaklaşım*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, Orta Boy, 187 s.
8. Kuntman, Orhan, *Elmalı ve Diğer Müfessirlerin Işığında Kur’an-ı Kerim’in Özet Açıklaması ve Huruf-i Mukattaa ile Bazı Ayetlerin Bilimsel Yorumu*, Ankara: Kariyer Matbaası, 1997, Orta Boy, 720 s.
9. Kuntman, Orhan, *Eski Antlaşma (Tevrat) İle Yeni Antlaşma (İncil) Üzerinde Yapılan İncelemeler*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, Orta Boy, 69 s.

10. Kuntman, Orhan, *Kur'an Işığında Peygamber Kıssaları*, 1. Baskı, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2005, Orta Boy, 101 s.
11. Kuntman, Orhan, *Kur'an-ı Kerim ile İlgili Bazı Konularda Yapılan Orijinal Yorumlar*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, Büyük Boy, 219 s.
12. Kuntman, Orhan (M.D.), *Kur'an-ı Kerim ile Bağdaşmayan (19 ve Ebced Hesabı Gibi) Matematiksel Teoriler, (Stephen Hawking, Paul Davies, Richard Dawkins gibi Bilim Adamlarının Ortaya Attığı) Felsefi Yorumlar ve Tevrat ile İncil'de Yapılan Tahripler*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2003, Orta Boy, 200 s.
13. Kuntman, Orhan, *Kur'an-ı Kerim ve Tıbbın Işığında İnsanın Yaratılışı ve Ruhsal Yapısı*, Ankara: Moro Yayınları, 1993, Küçük Boy, 86 s.
14. Kuntman, Orhan, *Kur'an-ı Kerim'deki (7) / Matematiksel Tertip Özellikleri*, Kitap I, Ankara: Özkan Matbaacılık Sanayi, 1991, Küçük Boy, 88+3 s. (Prof. Dr. Salih Akdemir'in sunuş yazısıyla)
15. Kuntman, Orhan, *Medeniyet (Uygurluk) Nedir? Ve Ek Çalışma: Hristiyanlığın İç Yüzü*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, 80 s.
16. Kuntman, Orhan, *Prof. Öztürk'ün Meali Hakkında: "Böyle Meal Olur mu?"* 1995.
17. Kuntman, Orhan, *Saff Suresinin 6-9. Ayetlerinin Işığında Misyonerlik Faaliyetlerinin İncelenmesi*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, Orta Boy, 72 s.
18. Kuntman, Orhan, *Son Peygamber Hz. Muhammed ve Onun Aracılığı ile İnen Kur'an-ı Kerim İnkâr Edilebilir mi?* Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, Orta Boy, 164 s.
19. Kuntman, Orhan, *Yurdumuzdaki Misyonerlik Faaliyetleri ve Misyonerlikle Mücadele Nasıl Yapılmalıdır?*, Ankara: Zembil Basım Yayın Ltd. Şti., 2006, Orta Boy, 155+45 s.
20. Kuntman, Orhan, *Yaşar Nuri Öztürk'ü Tanıyalım*, Ankara: [s.n.], 1998, 30 s.⁴²
21. O Mevlevî, *Hurûf-i Mukattaa: Fatıha Suresi, Hurûf-ı Mukattaa ve Peygamber Efendimizin (s.a.v.) Yedi İsmi Üzerinde Bir İnceleme*, Konya: Denizkuşları Matbaası, 1980, Küçük Boy, 101 s.

⁴² Bu eserin bilgisi için bkz. <http://www.bibliothek.uni-halle.de/ssg/nel/nel0009.htm> (30 Mayıs 2008).

Makale:

Kuntman, Orhan, “*Ondokuz Meselesinin Reddi*”, İslami Araştırmalar, Cilt: 2, Sayı: 7, Ankara 1988, s. 11. (“*Kur’an-ı Kerim ve 19 Efsanesi*, Mahmut Toptař, Hikmet Zeyveli, Sadreddin Yüksel ile Birlikte, İstanbul: İnkilap Yayınları, 1994, 87 s.” isimli kitapta da yayınlanmıştır.)